

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ב"ה

תיק 1093889/1

בבית הדין הרבני ירושלים

לפני כבוד הדיינים:

הרב אוריאל לביא – אב"ד, הרב שלמה תם, הרב דוד מלכא

המבקשים: פלוני ופלונית (ע"י ב"כ עו"ד בתיה כהנא דרור)

הנדון: דחיית בקשה לאישור נישואין

פסק דין

בפנינו בקשת הצדדים לאישור נישואין שנערכו ללא רישום בלשכת רבנות מקומית. התקיימו שני דיונים שבהם המבקשים הציגו את בקשתם ואת הנתונים הרלבנטיים ביחס לטקס החופה והקידושין שהתקיים. עדי הקידושין והרב ד"ר מיכאל אברהם שערך את החופה והקידושין הופיעו בפנינו, ודברי המבקשים, העדים ועורך החופה, מפורטים בפרוטוקול. הוגשו לבית הדין סיכומי טענות, לרבות אסמכתאות הלכתיות ומשפטיות ודברי חקיקה שאינם תומכים באישור הבקשה. למרות האמור במובאות אלו, התבקש בית הדין לאשר את נישואי המבקשים כדת משה וישראל, ולתת בידם פסיקתא לאישור הנישואין ולרישומם כנישואים במרשם האוכלוסין.

יש לציין שנידון זה שונה בתכלית מכל הבקשות שבהן בית הדין נדרש לאשר נישואין פרטיים שנערכו ללא רישום מקדים בלשכת רבנות מוסמכת עקב אילוץ או סיבות שהזמן גרמן.

בנידון זה המבקשים היו מודעים לצורך ברישום הנישואין, אולם היות שביקשו להינשא בדרך שאינה מקובלת ע"י לשכות הרבנות המוכרות ע"י הרבנות הראשית לישראל, פנו לגורמים יסייעו בידם למלא את מבוקשם, לעקוף את הנוהל לרישום נישואין שנקבע על ידי מועצת הרבנות הראשית לישראל, ובסופו של הליך לבקש מבית הדין לאשר שהם נשואים כדת משה וישראל, לצורך רישום במרשם האוכלוסין.

יצוין כי בכל מקרה של בקשה לאישור נישואין פרטיים, קיים נוהל מחייב בבתי הדין הרבניים. עם פתיחת התיק המבקשים חייבים למסור את שמו של עורך הנישואין. עורך הנישואין נדרש להצהיר שהיה ברור לו לפני עריכת החופה שבני הזוג היו פנויים ורשאים להינשא זל"ז כדת משה וישראל. כמו כן נדרש עורך הנישואין להתחייב שלא לערוך עוד נישואין לבני זוג שלא נרשמו לנישואין בהתאם לחוק ולתקנות. רק לאחר שמתקבלת תשובת עורך הנישואין הכוללת התחייבות שלא לעשות זאת בעתיד, נקבע מועד לדיון בבקשה.

כך נהגו במזכירות בית הדין גם בנידון זה, ואת הקשיים שהיו למבקשים מציינת באת כוחם בסיכומים סעיפים 11–14. בסעיפים 13–14 נכתב:

"ראוי לציין כי הרב המקדש סירב לחתום על מסמך המחייב אותו לא לקדש שוב ללא אישור הרבנות הראשית. עם זאת בית הדין הסכים לפתוח תיק,

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

וזאת חרף הצהרתם הראשונית של הפקידים כי בלעדי חתימת הרב המקדש לא יתאפשר להם לפתוח תיק.

הליך פתיחת התיק נמשך כשעתיים ולאורך ההליך הדגישו הפקידים בפני המבקשים כי מדובר במקרה יוצא דופן וייתכן כי הוא יתעכב יותר מהמקובל ואולי אף יועבר להליך פלילי.

המבקשים עצמם ציינו ע"ג טופס הבקשה בפתיחת התיק שעורך הנישואין הוא הרב מיכאל אברהם, והם אינם יכולים להביא ממנו את המכתב הנדרש ע"י המזכירות מאחר שהוא "מסרב לחתום שלא יעשה זאת שוב".

במכתב מהרב ד"ר מיכאל אברהם שצורף לתיק נכתב:

"בס"ד יום ג', י"ב אב התשע"ו (16.8.2016 למניינם)

אישור קידושין ונישואין כדמו"י

אני מאשר בזאת כי בני הזוג: נ' ונ' נישאו היום, יום ג', י"ב מנחם אב ה'תשע"ו, כדת משה וישראל כדת וכדין לפי כל דיני ומנהגי ישראל המקובלים בהשגחתי הח"מ.

הקידושין נערכו בשעט"מ בשעה 12:00 בצהריים בקיבוץ עין צורים בחוג חברים וקרובי משפחה, והנישואין נערכו בערב, אור ל"ג אב בשעה 19:30 (עובר לאחרי השקיעה) באולם "מרכז שמשון", בית שמואל, ירושלים.

נ' חתן דנן קידש את נ' הכלה דנן בפניי ובפני שני עדים שפרטיהם מופיעים מטה בטבעת שוות פרוטה ואמר לה "הרי את מקודשת לי בטבעת זו כדת משה וישראל". בטקס הקידושין נאמרו שתי הברכות (גפן ואירוסין) על היין, והעדים ראו את נתינת הטבעת מידו לידה.

כנהוג במצבים של פיצול הקידושין והחופה, ניתנה בחופה שוב טבעת עם אמירת "הרי את מקודשת לי בטבעת זו כדמו"י" בלי הברכות, נאמרו ברכות החתנים כנהוג והחתן נתן לכלה את הכתובה (ההעתק מצ"ב) שנחתמה בפניי ובפני העדים כדין וכמקובל בישראל.

הסכם קדם נישואין נערך דרך הרב גדעון פרל, באלון שבות ביום כ"ט תמוז שנה זו. שטר ובו תנאי על הקידושין נחתם ע"י העדים היום לפני הקידושין בעין צורים. עותקים חתומים נמצאים בידי החתן והכלה ובידי.

פרטי העדים (שהעידו ומעידים על הכתובה, הקידושין, החופה והייחוד):

ב'...

ד'...

פרטי הרב עורך הקידושין והחופה:

מיכאל אברהם [...]"

כאמור במכתבו של הרב ד"ר מיכאל אברהם, פרט לפיצול קידושין מהנישואין, חתמו הצדדים בפני הרב גדעון פרל בגוש עציון על הסכם קדם נישואין, וכן חתמו על שטר הכולל תנאי בקידושין.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

הסכם קדם נישואין שעליו חתמו המבקשים נערך ע"י "מרכז צדק לנשים" ומנוסח כדלהלן:

"הסכם ושטר לנישואין בצדק ובהגינות

הסכם

שנערך באלון שבות ביום כט לחודש תמוז בשנת תשע"ו

בין נ'... (להלן "האיש")

לבין נ'... (להלן "האישה")

האיש והאישה (להלן "בני הזוג") מקווים ומתפללים כי נישואיהם יצליחו וכי יזכו לחיות שנים רבות באושר ובטוב. במקרה שייארע, חו"ח, שיהא ביניהם ריב ומדון, מסכימים בני הזוג לעשות מאמצים רבים לשקם את נישואיהם בכדי לשוב ולחיות באהבה, באחוה, בשלום וברעות.

בכדי לקיים נישואין בצדק ובהגינות מסכימים בני הזוג להינשא בהתאם לאמור להלן:

1. יישוב סכסוכים משפחתיים:

בני הזוג מסכימים כי בית משפט לענייני משפחה (או כל בית משפט אזרחי אחר) יהיה הערכאה המקובלת על בני הזוג לדון בכל מחלוקת שתעלה ביניהם (לרבות בעניין ילדיהם המשותפים) וליישב כל סכסוך ביניהם, והם מוותרים על כל טענה שכנגד הקניית סמכות זו. בני הזוג מסכימים כי אם אחד מהם, בניגוד להסכם זה, יפנה לבית דין רבני במקום לפנות לסמכות אזרחית בכל נושא למעט טקס הגט, הצד שיפנה לבית הדין הרבני יממן לשני את כל הוצאותיו המשפטיות בפועל לצורך ניהול הליכים אלו בבית הדין, כולל תשלום שכ"ט עו"ד. הצדדים מוותרים על זכותם להוציא לפועל כל החלטה או פסק דין בנושאים אלו שיינתנו בבית הדין הרבני.

עם קבלת הגט, וחלוקת הרכוש בהתאם לסעיף זה, מוותרת האישה על תוספת כתובתה.

2. מזונות מוגדלים:

בני הזוג מסכימים כי אם יחיו בנפרד 18 חודשים, או למעלה מזה, ואחד מהם יתבע גירושין, כל אחד מבני הזוג ישלם לשני מזונות מוגדלים חודשיים בסך \$2000 (אלפיים דולר אמריקאי) לחודש, או לחילופין סך מחצית מהכנסותיו של הצד המשלם – הסכום הגבוה מביניהם. זאת עד למועד שבו הנישואין כדת משה וישראל יופקעו ע"י גט כריתות והנפקת תעודת גירושין במקרה שבני הזוג גרים במדינת ישראל בעת הגירושין. מזונות מוגדלים אלה אינם תלויים בהכנסות בן הזוג השני ואינם ניתנים לקיזוז כנגד חיובים אחרים של בני הזוג אחד כלפי השני.

מוסכם כי האיש לא יחויב במזונות מוגדלים האמורים בסעיף זה לאישה אם האישה מסרבת לקבל ממנו גט ללא כל תנאי. כמו כן, האישה לא תחויב במזונות מוגדלים לאיש אם האיש מסרבת לתת לה גט ללא כל תנאי.

3. אישור והצהרת כוונות:

בני הזוג מסכימים לאשר הסכם זה באופן שיהיה חוקי ומקובל על פי חוקי מדינת ישראל.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

חתימת האישה: (—)

או נוטריון:

(—) אחיטוב איילה, עו"ד

חתימת רושם הנישואין: (—)

חתימת רושם הנישואין

(—) גדעון פרל, רב אזורי אלון שבות

רב אזורי – אלון שבות ואב"ד גוש עציון

אין כאן המקום לדון בשאלות ההלכתיות החמורות שהסכם קדם נישואין זה מעלה, וכבר התייחסנו לכך במסגרות אחרות. בית הדין מבהיר כי בכל מקרה שבני זוג חתמו על הסכם כזה ויבקשו להתגרש, יהיה מוטל על בית הדין לדון בשאלת הכפייה לגירושין העולה כתוצאה מהסכם זה.

לאחר עיון בהסכם זה בית הדין סבור כי מן הראוי שמועצת הרבנות הראשית תוציא הנחיות ברורות לרבנים רושמי הנישואין, ותקבע אלו הסכמי קדם נישואין רשאים רושמי הנישואין לאשר. כמו כן מאחר ועל פי ההסכם, הצדדים מונעים עצמם מלגשת לבית הדין הרבני בכל עניין פרט לסידור הגט, מן הראוי שמועצת הרבנות הראשית תתייחס לשאלה האם נכון שהסכם כזה יאושר על ידי רב רושם נישואין הממונה מטעם הרבנים הראשיים לישראל והפועל מכוחם.

כיצד רב רושם נישואין יאשר הסכם הכולל הוראה שבשעת משבר הדורש הכרעה שיפוטית, הצדדים יפנו לבית המשפט לענייני משפחה או כל ערכאה אזרחית אחרת בלבד, ונשללת מהם הזכות היסודית של גישה לערכאה השיפוטית הדנה עפ"י דין תורה. יתרה מזו, הגדילו מנסחי ההסכם לקבוע: "אם אחד מהם בניגוד להסכם זה יפנה לבית דין רבני במקום לסמכות אזרחית בכל נושא פרט לטקס הגט, הצד שיפנה לבית דין הרבני יממן לצד השני את כל הוצאותיו המשפטיות בפועל לצורך ניהול הליכים אלה בבית דין רבני כולל שכ"ט עו"ד". ובנוסף לכך, הצדדים גם מוותרים על זכותם לממש כל פסק דין שיינתן בבית הדין הרבני.

מעשה חריג נוסף שעשו הצדדים בנידון זה הוא חתימה על "שטר התנאה והרשאה" שבו נקבע כדלהלן:

"שטר התנאה והרשאה"

4. תנאים בקידושין:

נ' ("האישה") מצהיר בזאת כי הוא מתכוון לקדש את נ' ("האישה") (האישה והאישה יכוננו: "בני הזוג") על מנת שהקידושין יהיו תקפים אך ורק וכל עוד מתקיימים כל שלושת התנאים שיפורטו להלן בסעיפים 4.1, 4.2 ו-4.3 (להלן: "התנאים"). עוד מצהיר האישה כי כאשר יאמר "הרי את מקודשת לי..." במעמד החופה הוא מתכוון לקדש את האישה על פי התנאים הללו. האישה מודיע כי גם לאחר הנישואין בכוונתו לחיות עם האישה רק על פי התנאים.

האישה מצהירה בזאת כי היא מתכוונת להתקדש לאיש על מנת שהקידושין יהיו תקפים אך ורק על פי התנאים, וכי כאשר תסכים להתקדש במעמד החופה היא מתכוונת להתקדש לאיש על פי התנאים.

4.1 תנאי ראשון: חיים משותפים

בני הזוג מסכימים כי האישה יקדש את האישה על מנת שבני הזוג ינהלו חיים משותפים. אם בני הזוג אינם חיים בנפרד לתקופה של 18 חודשים או למעלה מזה, וכן אף אחד מהם לא פנה לבית דין כדי לממש שטר זה, הקידושין יהיו קידושין. בני הזוג מסכימים כי אם

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

הם חיים בנפרד 18 חודשים או למעלה מזה, ובנוסף, אחד מהם יפנה לבית דין לממש שטר זה, הקידושין והנישואין יהיו בטלים ומבוטלים למפרע.

4.2 תנאי שני: הימנעות מחליצה

בני הזוג מסכימים כי האיש מתכוון לקדש את האישה על דעת כך שהוא משאיר אחריו זרע של קיימא. אם ישאיר זרע של קיימא אחריו, הקידושין יהיו קידושין. אם לא ישאיר זרע של קיימא אחריו ותידרש חליצה והאישה תפנה לבית דין לממש שטר זה, הקידושין יהיו בטלים למפרע.

4.3 תנאי שלישי: הימנעות מפסולי חיתון

בני הזוג מסכימים כי האיש מתכוון לקדש את האישה על מנת שכל הילדים העתידיים של האישה יהיו כשרים לבוא בקהל. אם הקידושין יובילו חו"ח ללידתם של ילדים שאינם כשרים לבוא בקהל, הרי שהקידושין והנישואין יהיו בטלים למפרע.

5. הרשאה להפקעת הקידושין:

האיש והאישה מסכימים כל בית דין להפקיע למפרע את הקידושין, ולהכריז עליהם כבטלים ומופקעים למפרע בהתקיים אחד התנאים. זאת על פי הכלל התלמודי "כל דמקדש אדעתא דרבנן מקדש".

6. הרשאה לשליחות בגט:

האיש מסכים שמתן גט, אם יתקיים התנאי המפורט בסעיף 4.1 הוא לטובתו. האיש ממנה מעכשיו כל רב, סופר או בית דין שיראה את חתימתו על שטר זה, לרכוש דיו ונוצה, לכתוב ולסדרו עבורו, לשמו ולשמה ולשם גירושין. האיש גם ממנה כל יהודי כשר לעדות שיראה את חתימתו על שטר זה לחתום על הגט וממנה כל יהודי כשר שיראה את חתימתו על שטר זה להוליך את הגט וליתן את הגט לאישה כשלוחו, עד מאה גיטין עד שיוכשר אחד מהם בכתיבה וחתימה ובנתינה, לדעת בית הדין המסדר את הגט.

האישה מסכימה שקבלת הגט בהתקיים התנאי האמור היא לטובתה, והיא ממנה כל אחד מן היהודים המצוינים בסעיף זה, שבהתקיים התנאי האמור, יהיה שליח לקבלת הגט.

האיש מתחייב שלא לבטל את הגט ואת ההרשאה למתן לגט, שהוזכרו לעיל. האיש מבטל כל מודעה שייתכן שנתן או שייתן ושיוכלו לפגוע בגט או בהרשאה למתן הגט.

7. שונות:

בני הזוג מצהירים לפני כל קיום מעשה אינטימי ביניהם כי הם עושים זאת על דעת זה שהקידושין יהיו תקפים אך ורק על פי התנאים. וכי אין בכוונתם ליצור קידושין חדשים ובלתי מותנים על ידי המעשה האינטימי.

האיש והאישה מצהירים בזאת כי התנאים בשטר הם כתנאי בני גדר ראובן, וכי ההתחייבויות בהסכם זה חלות מעכשיו בשעבוד גוף ונעשו בבית דין חשוב דלא כאסמכתא ודלא כטופסי שטרות. האיש והאישה מקבלים על עצמם בשבועה חמורה על דעת הרבים שלא לבטל שום

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

תנאי מן התנאים שפורטו בשטר זה. בוטלו כל המודעות ומודעי המודעות שנמסרו אם נמסרו והעדים עליהם פסולים. האיש והאישה מצהירים בזאת כי אדעתא דהכי שלא יינתן תוקף להסכם זה בעתיד כוונתם הייתה שלא להתקדש כדת משה וישראל, אלא לחיות כאיש ואישה ללא קידושין.

חתימת האיש: חתימת האישה:

שם וחתימת העד: (—)

שם וחתימת העד: (—)

תאריך: י"ג אב ה'תשע"ו

בסעיף 50 לסיכומים מציינת ב"כ המבקשים ש"שטר ההתנאה" נערך ע"י מרכז צדק לנשים בהסתמך על רבנים שאישרו אותו מבחינה הלכתית". ב"כ המבקשים אינה חושפת את זהותם של אותם רבנים שאישרו את השטר, ובית הדין אינו יודע איזה גורם הלכתי בר סמכא אישר הסכם זה.

יצוין ששטר זה כולל בסעיף 7 "שבועה על דעת רבים שלא לבטל שום תנאי מן התנאים שפורטו בשטר זה" וכולל בתוכו הסכמת הצדדים: "כי אדעתא דהכי שלא יינתן תוקף להסכם זה בעתיד כוונתם הייתה שלא להתקדש כדת משה וישראל, אלא להיות כאיש ואישה ללא קידושין".

כל אחד מהתנאים המפורטים בשטר, מעלים שאלות הלכתיות חמורות ביותר.

בסעיף 5 לסיכומים כותבת ב"כ המבקשים למרות שהם מודעים לנושא תנאי בקידושין שנוי במחלוקת הלכתית אין כל מניעה שמועצת הרבנות הראשית תכיר בהם כזוג נשוי. בסעיף 6 מבוקש שבית הדין ידון עקרונית בנושא תנאי בקידושין, "בתקווה שדיון זה יוביל למסקנה כי קידושי תנאי אפשריים לכתחילה ולכל הפחות שזוג הנישא בקידושי תנאי יוכל לקבל תעודת נישואין...."

בית הדין תמה על התנהלות זו, מן הראוי היה לברר בבית הדין עוד קודם מעשה את הערך והתוקף שיש לשטר זה, ולאחר מכן לעשות מעשה על יסוד אישור מתאים, אך לא להיפק.

בדיון מיום י"ב חשון תשע"ז (13.11.16) שאל בית הדין את המבקש מספר שאלות כמפורט בפרוטוקול שורות 65–88, כדלהלן:

"בית הדין: למה לא נרשמתם ברבנות?

המבקש: הרב מיכאל אברהם לא מוסמך ברבנות.

בית הדין: יכולת לבקש ברבנות שיאשרו לו לערוך את החופה.

ב"כ המבקשים: אבל לא היו נותנים לו לעשות את התנאי.

בית הדין: עובדתית האם קיימת מניעה שתגשו כעת לרבנות בירושלים לבקש ולהירשם לנישואין בנישואין כדת משה וישראל.

המבקש: אני לא רוצה. אני רוצה שיכירו לי בנישואין האלו כמו שהתחנתני.

בית הדין: מבחינה טכנית אין לך בעיה נכון?

המבקש: גם לך מבחינה טכנית אין בעיה לשים חותמת.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

בית הדין: נכון, אבל אתה מבקש לפרוץ דרך חדשה ובנוסף מבקש שבית הדין יהיה שותף לזה, אבל מאחר שבית הדין מחויב למסורת פסיקה של כל הדורות כשהנושא הזה עלה, והיו גדולי עולם שעסקו בזה והגיעו למסקנה שזה לא דרך נכונה האם אתה מבקש שנהיה שותפים לדרך שהם קבעו שאינה נכונה.

בית הדין: בתוך הליך קצר של כמה שעות אתה יכול לסיים את נושא הרישום, אלא מה יש לך איזה אג'נדה שאתה רוצה לקדם.

ב"כ המבקשים: נכון."

עולה מהאמור שהמבקשים בכוונת מכוון לא נרשמו לנישואין בלשכת רבנות מוסמכת מפני שהיו מודעים לכך שיסרכו לבצע עבורם תנאי בקידושין, ולכן הם מסרבים גם כיום לפנות ללשכת הרבנות בירושלים לעריכת רישום לנישואין כדת משה וישראל. למרות החריגה שיש במעשיהם מסידור נישואין כדת משה וישראל ומדרישות החוק והתקנות, הם מבקשים שבית הדין יאשר בחותמתו את מעשיהם כדיעבד, כאילו היה זה אישור טכני בלבד.

מעיון במסמכים שצורפו לתיק עולות תמיהות נוספות, המבקשים נישאו ביום י"ב אב תשע"ו, ואישור לרווקות הלכתית, שחייב להינתן עוד קודם למועד סידור הנישואין, ניתן למבקשים מבית הדין של הרב אברהם דוב לוי, ונחתם על ידו ביום כ"ח באב תשע"ו, דהיינו שישה עשר יום לאחר החתונה.

עד הקידושין פ. ד. הופיע בפנינו ביום י"ב חשון תשע"ז (13.11.16), ונשאל על התנאי בקידושין והשיב (בשורה 35): "ידעתי שיש תנאי לא ידעתי מה פרטי התנאי, לא קראתי שום מסמך, חתמתי רק על הכתובה, לא זוכר אם חתמתי על שטר". בשורה 40 אמר: "לא ביקשו ממני להיות עד על התנאי". כשבוע לאחר הדיון הגישה ב"כ המבקשים הודעה בשם העד שטעה בעדותו כאשר אמר שלא חתם על שטר התנאי בקידושין מפני שהתברר לו שאכן חתם. כך ציינה גם בסיכומים סעיף 42.

עוד יצוין שלמרות שבמבוא להסכם הנ"ל נאמר שעל שטר ההתנאה וההרשאה יש לחתום לפני הנישואין, התאריך המופיע על השטר מתחת לחתימת העדים הוא י"ג אב תשע"ו כאשר הקידושין נעשו ב"ב אב תשע"ו כמופיע בכתובה ובאישור הרב לוי לנישואין. דברי העד בפנינו, תיקון עדותו לאחר הדיון והתאריך שעל שטר ההתנאה וההרשאה שהינו מאוחר ממועד הקידושין מעלים ספקות על מה שאירע שם בזמן אמת.

אישור נישואין כדת משה וישראל שנתן הרב אברהם דוב לוי למבקשים אינו נושא תאריך ובו נאמר:

"אישור חו"ק דמו"

לאחר שבררנו ואמתנו שבני הזוג דלהלן נכנסו לחופה וקידושין כהלכתם

הננו מאשרים שבני הזוג הללו נשואין כדת משה וישראל, ויחיו באהבה

ורעות עד מאה ועשרים

ולא יפרדו זה מזו אלא בגט כדמו"י בבית דין זה.

הבעל: נ'...

האשה: נ'...

תאריך הנישואין: יב אב תשע"ו 16.8.16

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

מקום הקידושין: קבוץ עין צורים ליד ירושלים. מקום הנישואין: ירושלים
עיה"ק תובכ"א

העדים: ב'..., ד'...

עורך הקידושין והחופה: הרב מיכאל אברהם

וע"ז באעה"ח

הרב אברהם דב לוי, אב"ד

פרסום עריכת החו"ק לזוג הנ"ל מפורסם לציבור באתר 'מבוי סתום'

מסמך זה נכתב כאישור לנישואין שנערכו קודם לכתובת המסמך, ואילו האישור לרווקות הלכתית של המבקשים נחתם כשבועיים לאחר החתונה. התנהלות זו אומרת דרשני.

במסמך נוסף שצורף לבקשה שכותרתו "התחייבות קדם נישואין" ואינו נושא תאריך חתום המבקשים בפני הרב אברהם דוב לוי: "מתחייבים בזה שלא ניפרד זה מזו לאחר שנישוא כדת משה וישראל אלא בגט כדת משה וישראל."

תוכנו של המסמך מלמד שנחתם ע"י המבקשים בפני הרב לוי לפני הנישואין, ולא ברור מדוע אישור הרווקות ניתן כשבועיים לאחר הנישואין.

במסמך אישור נישואין כדת משה וישראל הנ"ל מאשר הרב לוי "שבני הזוג הללו נשואים כדת משה וישראל... ולא יפרדו זה מזו אלא בגט כדת משה וישראל בבית דין זה" וזאת על סמך חתימת המבקשים בפניו כנ"ל.

הרב לוי היה מודע לכך שהמבקשים לא נרשמו לנישואין כנדרש, והם יישארו רשומים כרווקים בתעודת הזהות ובמרשם האוכלוסין, ולכן דרש מהם להתחייב שלא יפרדו אלא בגט כדת משה וישראל בבית הדין שלו. אולם כיצד יידע הרב לוי אם המבקשים חיים בשלום או שמא נפרדו, וכי הוא עוקב אחר הזוגות שנישאו בעזרתו ללא רישום בלשכת רבנות לדעת מה המצב אצלם? ! ואם יפרדו, כיצד ידאג לכך שימלאו אחר התחייבותם ויפיעו בפניו לסידור גט כדת משה וישראל? ! היכן יתועד סידור הגט שיעשה כאשר הם רשומים כרווקים במרשם האוכלוסין, ומשרד הפנים יסרב לעשות שינוי במעמד האישי שלהם ללא אישור של בית הדין הרבני על הנישואין ועל הגירושין.

בנוסף, ככל הידוע לבית הדין, הרב לוי אינו מורשה לסדר גיטין, וסידור גט פרטי הינו עבירה פלילית.

האמור בתחתית האישור של הרב לוי: "פרסום עריכת נישואין לזוג הנ"ל מפורסם לציבור באתר מבוי סתום". אינו מסיר החשש של שמא יפרדו ללא גט. אנשים סומכים על הרשום בתעודת הזהות ובמרשם האוכלוסין ואינם בודקים פרסום באתר "מבוי סתום" שאינו אתר מוכר ומוסמך לפרסום זוגות נשואים.

ב"כ המבקשים מציינת בעצמה, בסעיף 27 לסיכומים, את התייחסותם החמורה של דיני ישראל ובתי הדין הרבניים לתופעה של נישואין פרטיים ללא רישום כנדרש בלשכת רבנות מוסמכת. היא מציינת לתיק רבני פ"ת 911486/1 מיום א' תמוז תשע"ג (9.6.13) ותיק רבני פ"ת 857865/2 מיום כ"ה חשון תשע"ד (29.10.13), בו ציינו שעובר לחתימת פסק הדין תוקנה פקודת הנישואין והגירושין (רישום) (מספר 2) התשע"ד–2013, והוטל עיצום פלילי של עד

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

שנתיים מאסר על כל מי שאינו דואג לרישום הנישואין או הגירושין שלו או לרישום הנישואין או הגירושין שהוא סידר לאחר. נציין עוד לתיק תיקון מעמד אישי 794163/1 מבית הדין פ"ת מיום כ"ט אדר תשס"ט (25.3.09) שפורסם בנבו, שבו פנה בית הדין "לנשיא בית הדין הגדול ולכל הגורמים המוסמכים שבידם לפעול, להביא לתיקוני חקיקה שיגדירו נישואין פרטיים כעבירה פלילית, וייקבעו עונשים וקנסות למי שיעבור על הוראות מועצת הרה"ר בכל הנוגע לרישום ועריכת נישואין כדת משה וישראל, ולעריכת גיטין ורישומם כדין וכראוי. בכלל זה מבקשים מנשיא בית הדין הגדול לפנות לבתי הדין הפרטיים ולהעמידם על חומרת העניין ועל התקלות הנגרמות מכך."

דיון והכרעה

במקרה הנוכחי סידור החופה והקידושין נעשה בדרך החורגת מהמקובל בשלושה נושאים.

האחד: הרב ד"ר מיכאל אברהם הודיע לבית הדין שאינו מוסמך לסידור נישואין ואף אינו מוסמך לרבנות. הצדדים לא נרשמו לנישואין ברבנות המוסמכת כמקובל, ובלא שנעשו הבירורים המקובלים ברבנות ביחס לכל זוג הרוצה להינשא. הבירור נעשה על ידי מסדר הנישואין הנ"ל עפ"י שיקול דעתו ובסיוע גורם פרטי, הרב אברהם דב לוי, שלא פעל במסגרת הליך רישום הנישואין הקבוע בחוק ובתקנות.

השני: נעשתה הפרדה בין הקידושין שסודרו בשעות הצהריים ובין הנישואין שנערכו בשעות הערב.

השלישי: הצדדים ביקשו להסדיר תנאי בקידושין בדרך שהוצעה להם, ובשעת מעשה עשו את הנדרש לפי הבנתם על מנת שהקידושין יהיו בתנאים שעלו על הכתב במסמך שנחתם על ידם קודם לנישואין.

סידור נישואין על ידי אדם שאינו מוסמך ואינו מורשה

גם אם אכן יתברר שבנידון זה נעשה הליך שלאחריו דין האישה כאשת איש, עדיין יש טעם שלא לתת פסק דין לאישור הנישואין, וזאת מפני תקנת הציבור המחייבת להימנע מאישור בדיעבד של נישואין שנעשו שלא עפ"י הסדרים שנקבעו בחוק ובתקנות.

דוגמה נוספת לקוללים הקשים העולים בנסיבות של סידור נישואין שאינם מוסדרים ברישום כחוק מפורט בפסקי דין הנ"ל, אפשר לראות בפסק דין מבית הדין בחיפה שניתן לאחרונה, ביום ד' בשבט תשע"ז (31.01.2017), בתיק 531377/9 שהתפרסם על ידי הנהלת בתי הדין. באותו מקרה לאחר שנערכו קידושין פרטיים ללא רישום כחוק, הבעל התכחש לכך שנשא בנישואין את אשתו, ואם לא הייתה נחשפת ומתבררת טענתו השקרית, הייתה אשת איש נישאת מחדש בלא גט פטורין עם כל ההשלכות החמורות לכך. לפיכך אין ספק שתקנת הציבור מחייבת שלא לתת להליך כזה כל גיבוי ותמיכה אף בדיעבד.

המקורות בהלכה השוללות סידור נישואין על ידי מי שאינו מורשה ולא הוסמך לכך

במסכת קידושין ו א נכתב "כל שאינו יודע בטיב גיטין וקידושין לא יהא לו עסק עמהן". כתב בספר שבות יעקב ח"ג סי' קכ"א – "הכוונה היה שלא יסדר קידושין וגיטין לכתחילה,

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

אם לא שהוא מומחה לרבים שיודע בטיב גיטין וקידושין... לכן תקנה קבועה תקנו שלא ליתן קידושין בלתי התרת הרב שהומחו עליהם.

ובשו"ת כנסת יחזקאל סי' עב כתב – "אמנם אם אדם יעלה על רוחו לב לסדר קידושין בלתי רשות והורמנא האב"ד הקהילה או דמדינה... היו לא תהיה כזאת בישראל... וכל גאוני ארץ קבלה בידם מרבני צרפת שקבלו מן ר"ת, שגזר ואמר לבל יסדר קידושין כי אם שנבחר לרב בקהילה או מדינה... ויעבור על אלה מותרם הוא מפייהם ומפי כתבם."

ועיין בשו"ת בית יצחק חיו"ד ח"א סי' כו (אות ג') שהסכים עם השבות יעקב והכנסת יחזקאל, וסיים – "מובטחנא ששארית ישראל לא יעשו עוולה, אם ידעו שיש איסור בדבר."

וכן בשו"ת דברי מלכיאל חלק ד' סי' קי"ט וחלק ה' סי' רכג חיזק את דברי השבות יעקב הנזכרים, ואף הורה להצריך לסדר נישואין כדת משה וישראל פעם נוספת ע"י רב המוסמך והמורשה לסדר נישואין, וכן הורה בספר קומץ המנחה ח"א סי' צה, הובא באוצה"פ אה"ע סי' מט ס"ג.

ולהלן מה שכתבו הרבנים הראשיים לישראל, הגאון רבי יצחק אייזיק הלוי הרצוג זצ"ל והגאון רבי בן ציון מאיר חי עוזיאל זצ"ל בחודש שבט תש"י (הובאו דבריהם בספר היכל יצחק חלק אה"ע ח"א סי' ה' בהערה), ותקנה זו הנזכרת להלן ידועה היא בשם "חרם דירושלים" –

"דבר נהוג ומקובל בארץ ישראל מפי מרנן ורבנן תקיפי ארעא דישראל הקדמונים זצ"ל, וכן נהוג ברוב קהילות ישראל שלא לסדר קידושין ונישואין, אלא ע"י מוסמכים וממונים לכך מטעם הרה"ר לישראל ולשכות הרבנות המקומיות ומשרדי הרבנות הראשית שבכל עיר וכרך. תקנה זאת מיוסדת עפ"י דינא דתלמודא – כל מי שאינו בקי בטיב גיטין וקידושין לא יהא לו עסק עמהם. ולא כל אדם רשאי ליטול השם לעצמו ולאמר שהוא בקי בטיב קידושין וחליצות, אם לא שהוסמך לכך מפי הרבנות הראשית והמקומית, וגם התמנה לתפקידים אלו. הלכה זאת כתבה רמ"א ז"ל יו"ד סי' רמ"ב ואה"ע סי' קנ"ד, והיא מקובלת בכל ארץ ישראל בזהירות מרובה (עיין פתחי תשובה אה"ע שם ס"ק א'). ועל יסודה הננו גוזרים לאסור על כל איש ורב בישראל לסדר קידושין, נישואין, אם לא שהוסמך והתמנה לתפקידים אלה עפ"י כתבם וחתמת ידם של הרבנות הראשית שבערי ארץ ישראל. וכל העושה זאת שלא ברשות, הרי הוא פורץ גדרם של ראשונים כמלאכים ז"ל. בתוקף הטלת חרם על העובר ככל חומר תקנות הרבנים בישראל, על כל קהילות ישראל הקיימות ואילך שתתקיימנה להבא בעזה"י, לשמור ולקיים את כל הכתוב בהם עד בוא גואל לישראל. ושומע לנו ישכון בטח, ושאנן מפחד רעה, ולשומעים ינעם ותבוא עליהם ברכת טוב."

עוד קודם לכן, בשנת תרצ"ב, כתב הגאון ר' חיים עוזר זצ"ל, מחבר הספר שו"ת אחיעזר, בתשובה (שהתפרסמה בקובץ "המעין" ניסן תשנ"ז) שבה הגאון ר' חיים עוזר זצ"ל מתייחס לחופות הנעשות שלא במסגרת רישום מסודר במדינה, וכתב שעניין גדול ונחוץ להימנע מכך וחוב קדוש מוטל לפרסם להימנע מכך, מכיוון שתופעה זו עלולה להביא לידי תקלות גדולות – "באשר כל מעשיהם בצנעא, נכשלים על ידי אלה שאינם יודעים בטיב גיטין וקידושין, וגם בלי דרישה וחקירה מוקדמת באיסורים חמורים וגם איסורי ערווה."

כמובן שדברי הגאון ר' חיים עוזר זצ"ל התייחסו לחובת רישום נישואין כחוק אצל השלטונות הפולנים או הרוסים, קל וחומר למצב בימינו בארץ שענייני נישואין מסורים על פי חוק לרבנות הראשית.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

כמו כן נשיא בית הדין הגדול והראשל"צ הגאון הרב יצחק יוסף שליט"א התייחס בחודש כסלו תשע"ז למקרה חריג של נישואין פרטיים למי שרצה לשאת אישה על אשתו וכתב בתוך דבריו שם:

"וזאת למודעי, שגם הנושא אשה אחת בלי רשות הממונים על כך מטעם הקהל, עובר באיסור חמור, שהקדמונים אסרוהו בחרם, כדאיתא בשו"ת מהרח"ש (ח"ד סי' י"ח) ושו"ת מהרשד"ם (אה"ע סי' כ"א) ושו"ת מהרי"ט (ח"א סי' קל"ח), ועי' קצוה"ח (סי' נ"ב ס"ק א') דשקיל וטרי אם עדי הקידושין עברו על החרם ונפסלו לעדות והקידושין בטלים, ועי' אוצה"פ (שם סי' מ"ט) אם גם בזמן הזה החרם בתוקפו, והעדים פסולים.

ומצוי שאלו שעושים דין לעצמם ומקדשים אשה בלי לקבל אישור מהרב רושם הנישואין ברבנות המוסמכת, אינם מקפידים על סדרי עריכת החופה ועל כשרות עדי הקידושין כפי שנהגו בתפוצות ישראל, ואף עוברים על תקנות הקדמונים שקיבלו עליהם בחרם, ושבו ראשי הרבנות הראשית לפני כשישים שנה וקבלום בחרם, שלא לקדש אשה שלא בשעת חופה, ושלא בפני עשרה, כמו שהאריך מרן זצוק"ל (יבי"א ח"ד אה"ע סי' ה' אות י', ו-ח"ז אה"ע סי' י"ח אות ז', ו-ח"י אה"ע סי' כ"ו) שהמשנה בדברים אלו, יש לדון בתוקף קידושיו. ועוד תקלות חמורות הנגרמות מכך שהנישואין אינם נרשמים במשרדי הרבנות כדת, ונמצאת אשה יוצאת מבעלה בלי גט, או בגט שכשרותו מוטלת בספק, בלי כל תיעוד ופיקוח."

ומסיים כבוד נשיא בית הדין הגדול דבריו שם בפנייה לציבור:

"ואני פונה לכל אחד מאחינו בית ישראל, שמי שידוע לו על מקרים ומעשים כאלה, של אינשי דלא מעלי, המקדשים ונושאים נשים אשר לא כדת ללא רישום כדין ברבנות מוסמכת, שיודיעו על כך לבית הדין הרבני במקום מגוריהם, ולמצווה רבה יחשב, לשמירת קדושת כרם בית ישראל. וה' יתברך יגדור פרצות עמו."

לסיכומים צורפה חוות דעת של הרב ד"ר מיכאל אברהם, שם ציין לשיטות הסוברות שמי שאינו בקי בטיב גיטין וקידושין לא יהיה לו עסק עמהן היינו להורות ולהיות דיין, אך אין מניעה שיעסוק בסידור נישואין בלבד, וכן פסק השו"ע סי' מט סעיף ג'. אולם, גם לפי שיטה זו הדברים אמורים ביחס לסידור נישואין שגרתי ע"פ המסורת המקובלת מקדמת דנא ללא כל שינוי, כשהרב עורך נישואין כפי שראה בשאר סידורי נישואין שנכח בהן. אין ספק שדברי השו"ע הקובע שמי שאינו בקי בטיב קידושין יימנע מלהורות בהם מתייחסים גם להליך סידור נישואין הכולל מרכיבים חריגים שאינם מקובלים כלל, וכל אחד מהמרכיבים טעון בירור הלכתי מעמיק. סידור נישואין מהסוג הזה, הינו הליך הכולל הוראה ופסיקה לגופן של אותן סוגיות.

הרב ד"ר מיכאל אברהם אינו מוסמך לרבנות ואינו מורשה לסידור נישואין, ולכן אינו רשאי ליטול לעצמו עטרה של בקי בטיב קידושין, ובשאר הסוגיות החמורות ששטר התנאים מתייחס להן, על יסוד טענה בעלמא בלא אסמכתא ובלא שהדבר התברר בפנינו.

החקיקה והפסיקה האזרחית

סעיף 2א לפקודת הנישואין והגירושין (רישום) קובע:

בני זוג יהודים המבקשים להינשא, רשאים להירשם לנישואין אצל כל רב שמונה כרושם נישואין לפי סעיף 2(6) לחוק הרבנות הראשית לישראל, התש"ם-1980, בלא קשר למקום מגוריהם או למקום עריכת הנישואין.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

על פי הוראת חוק זו, הסמכות לסדר קידושין ונישואין, מסורה לרב, אשר ניתנה לו כשירות לכהן כרב רושם נישואין על ידי מועצת הרבנות הראשית לישראל, על פי סעיף 2(6) לחוק הרבנות הראשית לישראל, התש"ם-1980. בשנת תשנ"ח פרסמה הרבנות הראשית לישראל את "הוראות נוהל רישום נישואין", הקובעות מי רשאי לערוך נישואין בישראל, את שלבי הליך הנישואין, את חובותיו של עורך הנישואין והסנקציות שבצידן. על פי הוראות אלו, הליך הנישואין כולל שלושה שלבים. א. רישום לנישואין; ב. עריכת החופה והקידושין; ג. הנפקת תעודת הנישואין והפצתה. בשנת תשע"ג פרסמה הרבנות הראשית "תקנות והוראות לרישום נישואין". אלו אושרו בישיבת מועצת הרבנות הראשית לישראל ביום י"א טבת תשע"ג.

בתי המשפט הכירו בכך שיש לראות בהסדרים שהונהגו על-פי התקנות משנת תש"י לעניין הכניסה לברית הנישואין משום הסדרים שיש להם את הגושפנקה והחותרם של המשפט העברי, עיין בג"צ 47/82 קרן התנועה ליהדות מתקדמת בישראל נ' שר הדתות פ"ד מג (2), 661, 680. עוד נאמר (שם), כי לא זו בלבד אלא מכוח הוראת סעיף 2 לחוק שיפוט בתי-דין רבניים (נישואין וגירושין), תשי"ג-1953, הפכו ההסדרים האמורים להיות, באשר לעריכת נישואין בין יהודים בישראל, חלק ממשפט המדינה, ומכאן שהם משקפים גם את מדיניותו של המחוקק החילוני בשטח זה.

גם המבקשים בסיכומיהם ציטטו מדברי השופט עציוני (ע"א 450\70 [15] בעמ' 139) שכתב: "ברור שאין עניין של רישום נישואין דבר של מה בכך, וכי אין הוא מצטמצם לדרישות פורמליות גרידא, אלא חשיבותו היא במניעת תקלות מרובות העלולות להיווצר על ידי עריכת נישואין פרטיים ללא כל ביקורת, ובדיקת כשרות הצדדים לנישואין, עדיהם וכו'".

בהתאם לגישה זו, סירבו בתי המשפט האזרחיים לפסוק מזונות לאישה שנישאה לבעלה ב"נישואין פרטיים". ראו: ע"א 32/81 משה צונן נ' סלביה שטל פ"ד לז (2), 761, 766, דברי השופט מ' אלון:

"מדיניות משפטית זו בדבר שלילת תוקפם של נישואין פרטיים יסודה בעקרון-על של שמירה על תקנת הציבור, מנהל תקין וסדרי חברה בסיסיים, אשר משמעות מיוחדת נודעת להם בקביעת תוקף מעמד הנישואין והתוצאות הנובעות ממעמד זה, הן לעניין היחסים שבין בני הזוג בינם לבין עצמם והן לעניין היחסים שביניהם לבין הציבור בכללו."

במילים אחרות: עצם עריכתם של נישואין פרטיים, מהווה פגיעה כה קשה בתקנת הציבור, עד שהיא מצדיקה שלילת מתן אישור בדיעבד לנישואין אלו, והן ייחוס נפקות לנישואין אלו כלפי בני הזוג עצמם וכלפי הציבור עצמו. מאליו מובן, כי בדברים אלו אין לשלול את התוצאות ה"איסוריות" של נישואין אלו, דהיינו, הגבלות לחומרא, אשר אנו מטילים על בני זוג הטוענים כי נישאו באופן "פרטי". יודגש: אם כתוצאה מהגבלות שיוטלו מספק ולחומרא על בני זוג אלה להינשא לעלמא ייראו בכך רשויות המדינה כאישור בדיעבד לנישואין אלו על ידי בית הדין הרבני, נמצאת מעקר מיניה וביה את המדיניות המשפטית הרואה בנישואין פרטיים פגיעה חמורה בתקנת הציבור.

הבקשה שבפנינו שהיא בקשה למתן סעד הצהרתי לאישור נישואין, הינו עניין שנתון לשיקול דעת של בית משפט או בית הדין אם לתתו או לא. בע"א 123/81 גי.בי. טורס בע"מ נ' חאייק, פ"ד לח (2) 425 פסק השופט דב לוי:

"אכן מקורו של סעד זה בדיני היושר ולפיכך יירתע בית-המשפט מלהעניק סעד הצהרתי לתובע, שהתנהגותו בנושא המשפט נגועה בחוסר תום לב או

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

באי נקיון כפיים. מתן פסק דין הצהרתי מסור לשיקול דעתו של בית המשפט המתבקש לתתו, המכלכל צעדיו לפי הנסיבות.

בע"א 1662/99 חיים נ' חיים פ"ד נו (6) 295, 347, אמרה השופטת שטרסברג-כהן:

"סעד הצהרתי שהוא סעד שביושר. בשקלו אם להעניק סעד זה, רשאי בית המשפט לתת דעתו בין היתר, להתנהגות התובע."

וקודם לכך, שם, 346:

"...בכך מעלה הוא בשני הליכים שונים שניהל טענות סותרות שאינן עולות בקנה אחד. כלל הוא כי אין "...לתת גושפנקא לטיעונים סותרים כאמור. תקנת הציבור סולדת מן המניפולציה בהליכי משפט..." (ע"א 1393/92 קזצ'קוב הבל נ' קזצ'קוב [25], בעמ' 361).

בע"א 4076/00 נצחון צפורה בראשון בע"מ נ' מירם זמברובסקי בע"מ נו (3) 41, הוסיף

השופט מצא:

"הלכה היא כי סעד הצהרתי הוא סעד שבשיקול דעת."

המבקשים בסיכומיהם מציינים כי קיימים בתי דין פרטיים שאינם חלק ממסגרת הרבנות הראשית לישראל, וסידורי נישואין המוסדרים על ידם מוכרים על ידי בתי הדין, ולכן הם מבקשים להרחיב את היריעה גם לסידור הנישואין דנן.

במענה לטענה זו יובהר כי בתי הדין הפרטיים אינם מסדרים בעצמם חופה וקידושין. קיימות לשכות רבנות שבהם רבנים רושמי נישואין שקיבלו את האישור המתאים מהרבנות הראשית שהאצילה להם מסמכותה, וזאת לאחר שעברו את הבדיקות המתאימות. בכך פעילותם היא מכוח הגוף המורשה עפ"י חוק, ואינו דומה לגורם אחר שהוא חסר את ההסמכה המתאימה.

אמנם קיימים מקרים ספורים בכל שנה שמוגשים לבתי הדין בקשות לאישור נישואין שנערכו על ידי רבנים פרטיים בלא רישום מוקדם לנישואין בהתאם לחוק. בעניין זה קיימת הנחיה של מנהל בתי הדין הרבנים, הרב שמעון יעקבי, לדרוש כתנאי מוקדם לדיון באישור הנישואין "התחייבות של הרב מסדר החופה והקידושין שלא לסדר עוד נישואין בעתיד, אלא אם בני הזוג יביאו לפניו אישור בכתב מרשות מוסמכת לרישום נישואין בישראל כי בני הזוג נרשמו כחוק לנישואין וכי הם מופנים אליו לסידור נישואין". ההנחיה ניתנה לפני כמעט שנתיים, ולפי הנמסר ממנהל בתי הדין הרבניים לא נמצא מאז מקרה של רב שסידר חופה וקידושין באופן פרטי שחזר ושנה על דרך קלוקלת זו. במקרה דנן סירב מסדר החופה והקידושין לחתום על התחייבות כאמור. לסירוב זה, על רקע יתר הנסיבות, יש השפעה על הכרעת הדין.

יש לציין כי במקרה הנוכחי, ההליך סודר תוך קריאת תיגר מפורשת על המנהג הנהוג בעם ישראל מאות רבות של שנים להסדיר את הקידושין והנישואין באותו מעמד, ויש שאף תיקנו תקנה והטילו חרם על הנוהגים בהפרדה, ודנו לבטל את קידושיו של העובר על התקנה, עיין רדב"ז בתשובה ח"ב (סי' תרסד) שכתב, שישנה הסכמה קדומה בירושלים שלא יקדשו אלא בזמן הנישואין, הובא בארץ חיים סתהון. בשו"ת יביע אומר ח"ד (חלק אבן העזר סימן ה' אות י') כתב: "וכן כתב בספר פרי הארץ ח"ג (חלק אבן העזר סימן ב'), וז"ל, נודע לעין כל הדריים פעה"ק ירושלים ת"ו, אשר ישנה הסכמה קדומה בינינו בחרמות ובנידויים ובכל תוקף מקדושים אשר בארץ המה, שלא לקדש שום בת ישראל טרם עת הנישואין בתוך תחומה של עיר, וכל העובר ע"ז לקדש בקרב הארץ הרי הקידושין ההם מופקעים ועומדים, ואפילו שיהיו במאה

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

עדים, אפקעינהו רבנן לקידושין מיניה, והרי הוא נלכד ברשת נח"ש. והסכמה זו נהוגה אצלנו עד יבא מורה צדק. וכן אנו נוהגים לעניין מעשה, ואין מקדשין אשה שלא בשעת נישואין פעה"ק ירושת"ו, זולתי בשמעון הצדיק שהוא חוץ לתחומה של ירושלים". וכן בשו"ת אדמת קודש ח"א (חאה"ע סי' לט) שהוא חרם עולמי שלא לקדש אלא בשעת החופה.

שטר ההתנאה וההרשאה

ההליך סודר מתוך מגמה להסדיר תנאי בקידושין ובנישואין, וזאת בניגוד לפסיקה שניתנה בזמנו בשנים שקדמו למלחמת העולם השנייה, שכל גדולי ישראל הביעו התנגדות נחרצת להצעה לסדר קידושי תנאי. דבריהם נאספו בספר "אין תנאי בנישואין" (וילנא תר"ץ), שבו נאספו חתימות יותר מארבע מאות רבנים ששללו את ההצעה. ועיין בשו"ת אור שמח ח"ג סי' י' שהאריך לנמק את שלילת הצעה זו, ודבריו יפים גם לנסיבות שבהם עקירת הקידושין אינה על פי פסיקת הערכאות אלא גם בנידון זה, כפי המתברר למעיין בדבריו.

בספר עזרת כהן (להראי"ה קוק זצ"ל) בסי' מב התייחס באריכות רבה להצעה זו, ובתוך דבריו כתב:

"אין זה דבר כ"כ זר מה שהונהג שלא להשתמש בסידור התנאים כי אם באופן מכריח מאוד, ולא ליתן לזה מהלך קבוע למסור לרבים, שיש בזה סוף סוף טשטוש של צורת מצוות הנישואין, שהוא יסוד קדושת המשפחה בישראל, שתינשא אישה ע"י קידושין, והקידושין ככל מצוה של תורה צריכין להיות ודאין ולא מסופקים, וחלילה לעשות סדר מפורסם למיני נישואין מסופקים כאלה, בלא שאלת חכמים גדולים ומובהקים, שידונו על כל פרט בפני עצמו אם הדבר כדאי בשביל ההכרח הנמצא ביחוד באותו המאורע להיכנס בפרצה דחוקה זו של קידושין תנאיים מסופקים כאלה. ובשביל כך היתה הצעקה מרוב גדולי ישראל גדולה מאד נגד כל מי שרוצה לעשות מזה הענין, (למרות מה שמפורסמות הן כל דרכי התנאים הללו), דבר של מעבר לרבים, ושיהי' עי"ז מסור לכל, ומי יודע לכמה תקלות יוכל דבר זה להביא בעצם המושג של חיי המשפחה בישראל, שצריכה בכלל תמיד להיות מקודשת קדושה ודאית ולא מסופקת ומתנוודדת... בהא נחתינן ובהא סלקינן שלעשות מזה תיקון עולם ומדרך לרבים הוא דבר בלתי אפשר, אבל לקבוע לפעמים ע"פ הסכמת גדולי הוראה אחרי שהמאורע יהי' מוצע לפניהם בכל פרטיו, ויוסכם שיש שם חשש גדול של עיגון, כבר הרשות נתונה להתנהג כן ע"פ הוראת גדולי הפוסקים"

וכן בספר מלמד להועיל ח"ג סי' כב שלל את ההצעה הנזכרת, וכתב בתוך דבריו:

"אמנם כל רואה מבין ישכיל כמה דקדוקין יש בקידושין על תנאי וכמה זהירות צריך לזה שיהיה התנאי קיים לבטל הקידושין, ואם יזדמן שנצטרך לעשות קידושין באופן זה צריך לעשות ע"י רב גדול שהוא בקי היטב בכל הדינים השייכים לזה ושהוא זהיר בתכלית הזהירות לעשות הכל כדין וכדת, אמנם בזמנינו שסידור הקידושין לכל רב צעיר לימים מסור, קרוב לודאי שהקידושין על תנאי לא יסודרו עפ"י כל הדקדוקים שנתקנו בזה ע"י גאוני ישראל. חוץ מזה רוב פעמים כמעט אי אפשר לסדר קידושין כאלה בזמנינו כראוי וכהוגן כאשר יראה הרואה בתשובות שנזכרו לעיל, והתנאי לא יעשה עפ"י משפטי התנאים ובעת הצורך, ועפ"י הדין יהיה התנאי בטל ומעשה הקידושין קיים, והאשה הנישאת לאחר על סמך תנאי כזה בניה ממזרים גמורים"

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

לא מצאנו לנכון לפרט במסגרת הנוכחית את הליקויים היסודיים בהסדרת התנאים על מנת שלא לסייע לניסיונות ל"מקצה שיפורים". אך זאת נוכל לקבוע: כמה גדולים דברי חכמים, הגאון "מלמד להועיל", מתוך גדלותו בתורה וחכמת החיים שלו ניבא ש"קרוב לוודאי שהקידושין על תנאי לא יסודרו עפ"י כל הדקדוקים שנתקנו בזה ע"י גאוני ישראל". נבואתו אכן התגשמה לנגד עינינו.

גם בנידון שבפנינו, לאחר עיון בפרטי ההליך שהוסדר לצדדים לרבות שטר ההתנאה וההרשאה נוכחנו שההליך הוסדר באמצעות אדם שאינו בקיא היטב בכל ההלכות הרלבנטיות, ובכך הזוג הצעיר הוטעה לחשוב שמסדירים עבורו קידושי תנאי, אך למעשה התנאי אינו בתוקף בהיותו מוסדר בדרך שאינה נכונה.

מאחר והמבקשים נישאו על דעת כן שיסדירו להם קידושי תנאי ולבסוף הוסדרו להם קידושין בלא תנאי, מתעוררת שאלת קידושי טעות. יש מקום לברר שאלה זו, אולם במסגרת הנוכחית איננו משלימים בירור שאלה זו.

יש לציין כי בשטר התנאים מופיעה חתימת העדים כשהתאריך הוא י"ג באב תשע"ו, ועל פי שטר זה יש בפנינו עדות העדים שההליך הוסדר לאחר מועד סידור הקידושין שהיה ביום י"ב אב תשע"ו, וכבר לא היה בו תועלת ליצור קידושי תנאי. אולם בעדותם בבית הדין העדים חזרו בהם מעדותם שבשטר והעידו שהשטר נחתם ביום י"ב אב, ובסיכומי הטענות הובהר שנפלה טעות סופר בשטר. נסיבות אלו גוררות את ההכרח בבירור הלכה בהלכות עדות האם "כיוון שהגיד שוב אינו חוזר ומגיד", והאם העדים יכולים להעיד בבית הדין עדות אחרת מעדותם בשטר. בנסיבות הנוכחיות אין נפקא מינה בבירור הלכה זו. עכ"פ התנהלות זו, שגם אליבא דהמבקשים הוסדר עבורם שטר תנאים שגוי במרכיב מרכזי של מועד חתימתו, מבטאת היעדר הקפדה על התנהלות נכונה גם לפי דרכם של התומכים בהסדרת הליך כזה.

עוד יצוין לסעיף 7 של ה"הסכם ושטר לנישואין בצדק ובהגינות" שבו נכתב: "האיש והאשה מצהירים בזאת כי אדעתא דהכי שלא יינתן תוקף להסכם זה בעתיד כוונתם הייתה שלא להתקדש כדת משה וישראל, אלא לחיות כאיש ואישה ללא קידושין".

בנסיבות הנוכחיות שהצדדים קבעו לעצמם תנאי כזה, הדבר מעורר תמיהה, כיצד הצדדים מבקשים מבית הדין לקבוע את מעמדם כנשואים לכל דבר ועניין, כשהם בעצמם התנו שאם בעתיד לא יינתן להסכם תוקף, עקב ליקוי כזה או אחר, הקידושין מעיקרן חסרי תוקף והם כפנוי ופנויה המנהלים חיי משפחה ללא מסגרת של קידושין?!

יש לציין כי אמנם בדיונים שהתקיימו הצדדים נמנעו מלבקש מבית הדין לעיין בהסכם הנ"ל ולקבוע את מעמדו, אך במסגרת סיכומי הטענות הצדדים ביקשו מבית הדין לעיין בפרטי ההסכם, ולקבוע את תוקפו. בית הדין אינו מוצא מקום לאשר את תוקף ההסכם, וזאת מכמה טעמים שאינם מפורטים במסגרת הנוכחית (אם נתבקש ותהיה לכך נפקא מינה למעשה נתייחס לכך). לאור האמור, אין מקום לקביעה שהצדדים במעמד של נשואים כשסעיף מס' 7 מביא לשלילת תוקף הקידושין בנסיבות אלו.

מסקנות

א. בנידון זה, סידור החופה והקידושין נערכו על ידי אדם שאינו מוסמך לרבנות ואינו מורשה לסדר נישואין. זאת בניגוד להלכה המחייבת סידור נישואין על ידי רב מוסמך ומורשה תוך פריצת גדר וקריאת תגר על מנהגי ישראל מקדמת דנא, מתוך מחשבה

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

שלאחר שיציגו עובדה מוגמרת בפני בית הדין, כביכול "יאלצו" את בית הדין לאשר את ההליך בדיעבד ובכך ירוקנו מתוכן את החוק והתקנות. התנהלות זו היא חסרת תום לב ואינה מקובלת על בית הדין, ולפיכך גם אם היו הקידושין בתוקף דינה של הבקשה להידחות.

- ב. במקרה זה, התעוררו ספקות רציניים אם הקידושין בתוקף. טרם השלמת הבירור במכלול הנושאים ההלכתיים המפורטים לעיל, דינה של האישה כספק מקודשת.
 - ג. בית הדין מורה לצדדים להסדיר נישואין כדת משה וישראל באמצעות הרבנות המקומית, אך ללא ברכות מפני הספק. הרב שיסדר לצדדים נישואין יבהיר להם באותו מעמד שההליך מוסדר ללא כל תנאי.
 - ד. הצדדים יירשמו ברשימת מעוכבי הנישואין לאחרים. הרישום יימחק לאחר הסדרת הנישואין ברבנות המקומית.
 - ה. עותק מהחלטה זו יועבר לעיון הרבנים הראשיים לישראל ומועצת הרבנות הראשית לישראל לבחינת קביעת הנחיות לרבנים רושמי נישואין אלו הסכמי קדם נישואין ניתן לאשר ולצרף לתיק הנישואין.
 - ו. בית הדין פונה לרבנים הראשיים ולמועצת הרבנות הראשית לישראל לבחון את פעילותם והתנהלותם של הגורמים המסייעים תוך שיתוף פעולה מוצהר לעריכת נישואין פרטיים בניגוד לחוק ובניגוד לנוהל רישום ועריכת נישואין שנקבע על ידי מועצת הרבנות הראשית לישראל.
- פסק הדין מותר לפרסום באמצעות הנהלת בתי הדין, לאחר מחיקת פרטים מזהים של המבקשים ועדי הקידושין.

ניתן ביום ט"ז באדר התשע"ז (14/03/2017).

הרב דוד מלכא

הרב שלמה תם

הרב אוריאל לביא – אב"ד